

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Музыка пәніндегі практикалық дағды тапшылығы мен дауыс қауіпсіздігі мәселесін шешу

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.01.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186527/>**Алибекова Арайлым Гамаловна**

Алматы қаласы №172 мектеп-гимназиясы

Музыка пәні мұғалімі

Қазіргі мектептегі музыка пәні оқушының эстетикалық талғамын, эмоциялық мәдениетін, шығармашылық белсенділігін қалыптастыратын негізгі пәндердің бірі болғанымен, тәжірибеде практикалық орындаушылық дағдыларды жүйелі дамытуға кедергі келтіретін бірқатар мәселелер байқалады. Соның ішінде ең жиі кездесетіні – практикалық уақыттың жеткіліксіздігі және дауыс қауіпсіздігіне қатысты жұмыстың жүйесіз жүргізілуі. Әсіресе 5-сынып кезеңінде балалардың дауыс аппараты физиологиялық тұрғыда қалыптасу үстінде болады: тыныс алу мәдениеті орнықпаған, артикуляциясы толық жетілмеген, дыбыс күшін реттеу дағдысы әлсіз болуы мүмкін. Мұндай жағдайда айқайлау, демді дұрыс басқармау, дыбысты «қысып» шығару, суық сусын ішу немесе ұзақ уақыт қатты сөйлеу сияқты әдеттер дауыс шаршауына, қарлығуға, орындауға деген сенімсіздікке алып келеді. Нәтижесінде оқушы ән айтуға немесе көпшілік алдында сөйлеуге қысылады, орындаушылық белсенділігі төмендеп, музыка пәнінің тәрбиелік-дамытушылық әлеуеті толық ашылмай қалады.

Музыка сабағында практиканың азаюына тек уақыт шектеуі ғана емес, сыныптың әрқелкілігі де әсер етеді. Бір сыныпта дауыс диапазоны, тембрі, психологиялық ерекшелігі әртүрлі оқушылар болады; біреуі сахнаға еркін шықса, енді бірі ұялып, өз дауысын «әлсіз» деп қабылдауы мүмкін. Инклюзивті білім беру жағдайында бұл айырмашылықтар тіпті айқындалып, бір тапсырманың барлығына бірдей сай келмеуі дифференциацияны қажет етеді. Сонымен қатар цифрлық ортаның ықпалы да екіжақты: кейде оқушы назарын бөліп, тыңдау мәдениетіне кедергі жасаса, дұрыс ұйымдастырылғанда өзін-өзі бақылауға (диктофонға жазу, тыңдау, салыстыру) тиімді мүмкіндік береді. Сондықтан музыка пәніндегі практикалық дағды тапшылығы мен дауыс қауіпсіздігі мәселесін шешу үшін мақсатты, жүйелі және жас ерекшелігін

ескеретін қосымша оқу форматы қажет.

Осы қажеттілікті ескере отырып, 5-сынып оқушыларына арналған «Балалар дауысы: қауіпсіз қалыптастыру жолдары» атты элективті курс бағдарламасы ұсынылады. Курстың мазмұны оқушының дауыс денсаулығын сақтай отырып, дұрыс тыныс алу, дауыс гимнастикасы, дикция-артикуляция, ән айту мәдениеті және сахналық мінез-құлық дағдыларын кезең-кезеңімен қалыптастыруға бағытталған. Курс көлемі 34 сағатқа жоспарланып, аптасына 1 сағаттан оқу жылы бойына жүргізіледі. Бұл формат негізгі музыка сабағында жетіспейтін практикалық уақытты толықтырып, бір дағдыны жүйелі «қалыптастыру-бекіту-қолдану» логикасымен дамытуға мүмкіндік береді.

Курс барысында ең алдымен оқушыда дауысқа қауіпсіз қарау мәдениеті қалыптасады: дауыс аппараты туралы қарапайым түсінік беріледі, дауысқа пайдалы және зиянды әдеттер ажыратылып, күнделікті өмірде қолданылатын «қауіпсіз дауыс» қағидалары құрастырылады. Бұдан кейін дұрыс тыныс алу дағдысы тәжірибе арқылы меңгертіледі: дене қалпының маңызы, кеуде және ішпен тыныстың айырмашылығы, демді ұзақ әрі бірқалыпты шығару тәсілдері, «с/ш» сияқты дыбыстар арқылы тыныс пен ауа ағынын бақылау жаттығулары орындалады. Дауысқа бірден күш салмай, міндетті түрде «қыздыру» қағидатын үйрену – дауыс қауіпсіздігінің негізгі шарты ретінде тұрақты енгізіледі. Артикуляциялық гимнастика, ерін-тіл-жақ жұмысына арналған жаттығулар, жаңылтпаш пен буындап айту арқылы дикцияны жетілдіру тапсырмалары оқушының анық сөйлеуіне, дыбысты «жұмсақ» шығаруға дағдыландырады.

Ән айту мәдениеті бөлігінде жас ерекшелігіне сай репертуар таңдаудың қағидалары түсіндіріліп, мәтінмен жұмыс жүйеленеді: тыныс орындарын белгілеу, фразалау, дыбыс қаттылығын айқайламай реттеу, динамикалық тепе-теңдікті сақтау, темп пен ырғақты бірқалыпты орындау сияқты нақты орындаушылық әрекеттер қалыптастырылады. Ансамбль немесе хорда «тыңдай білу» дағдысы арнайы дамытылады: унисон сақтау, бірге бастау-бірге аяқтау, бірін-бірі есту арқылы үндестіру – орындаушылық тәртіптің маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Сахна мәдениеті элементтері (тұрыс, көзқарас, өзін ұстау, эмоцияны жеткізу) оқушының көпшілік алдында еркін болуына әсер етеді және сабақтағы психологиялық кедергілерді азайтады.

Курстың маңызды ерекшелігі – практикалық бағыттың басымдығы және оқушының өзін-өзі бақылауын ұйымдастыру. Әр сабақта қысқа теориядан кейін міндетті түрде жаттығу кешені орындалып, шағын орындау тапсырмасымен бекітіледі, соңында рефлексия жасалады. Қарапайым цифрлық құралдарды (диктофон, таймер, аудио/видео тыңдау) қолдану оқушыға өзін сырттай бағалауға мүмкіндік береді: ол тынысы жетпей қалған жерін, дикциясының анық еместігін, дыбыс күшінің артық екенін тыңдау арқылы байқап, келесі орындауда түзету енгізеді. Бағалау жүйесінде портфолио жинақтау, өзін-өзі және өзара бағалау парақтары, қысқа бақылау тапсырмалары қолданылып, нәтижені «прогресс» ретінде көруге жағдай жасалады. Бұл тәсіл оқушы мотивациясын көтеріп,

«қателесуден қорқу» сезімін төмендетеді.

Осылайша элективті курс музыка пәніндегі практикалық дағды тапшылығын нақты мазмұнмен толықтырып, дауыс қауіпсіздігін сақтауға бағытталған мәдениетті қалыптастырады. Нәтижесінде оқушы дауыс гигиенасының негізгі ережелерін біледі және қолданады, тыныс алуды басқаруды меңгереді, дикциясы жақсарады, дыбысты қысымсыз шығарып, өз диапазонын қауіпсіз шеңберде таниды, репертуарды жас ерекшелігіне сай таңдай алады, сахнада өзін сенімді ұстап, орындаушылық әрекетке белсенді қатысады. Ең бастысы – бұл жұмыс оқушының дауысын «дамыту» ғана емес, ең әуелі «сақтау» қағидатына сүйеніп, қауіпсіз орындау мәдениетін ерте кезеңнен қалыптастырады.

Музыка пәніндегі өзекті қиындықтарды жеңілдетуде мұндай курс мектептің оқу-тәрбие жүйесіне үйлесімді қосымша бола алады. Ол негізгі пән мазмұнын қайталамай, керісінше музыка сабағында қажет болатын базалық практикалық дағдыларды арнайы ортада дамытып, оқушының орындаушылық мүмкіндігін қауіпсіз жолмен ашады. Сондықтан «Балалар дауысы: қауіпсіз қалыптастыру жолдары» элективті курсы оқу процесіне енгізу – практикалық дағды тапшылығы мен дауыс қауіпсіздігі мәселесін шешудің тиімді педагогикалық жолы ретінде қарастыруға болады.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.